

Романі Яг

ЗАКАРПАТСЬКЕ РОМСЬКЕ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЕ ТОВАРИСТВО
ЗАКАРПАТСЬКО РОМАНО КУЛЬТУРНО-САКАДЛО ЕКАПЕ
№12, вівторок, 28 грудня 1999 року

ГАЗЕТА ВИХОДИТЬ ЗА СПРИЯННЯМ МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ "ВІДРОДЖЕННЯ"

**САВОРЕНГЕ РОМЕНГЕ БАХТАЛО НЕВО 2000 БЕРШ!
ТЕ ДЕЛ ТУМЕН О ДЕВЛОРО БАХТ, ЗОР, САСТІПЕ ПЕ
БУТЕ БЕРША. ТАВЕЛ ТУМАРО ТРАЙО ЛАЧО АЙ ЗОРАЛО.**

Новорічне поздоровлення

Дорогі друзі!

Прийміть наші щирі вітання з Новорічними і Різдвяними святами. Звісно, настрої не у всіх нас найсвятковіший. 1999 рік ознаменувався кризовими труднощами в економічній і соціально-політичній сфері, які в першу чергу обернулись проблемами для нашого народу.

Однак це все ж таки був рік нашої особистої долі і біографії, рік зміцнення і об'єднання товариств "Романі Яг", де зроблено немало позитивного. Ми не будемо тепер перераховувати наші досягнення - всі ви про них добре знаєте. Є, звичайно, і помилки. Про них вам теж відомо. Але, як кажуть, не помиляється той, хто нічого не робить. А ми збираємось працювати на майбутнє.

Як би там не було, а 2000-ий відкриває двері у нове тисячоліття. І ми, роми, дивимось у нього з надією та сподіванням, що всім нам буде жити легше і заможніше.

Тому в привітання наступаючих святкових дат ми вкладаємо найтепліші і найдобріші свої почуття. Щастя вам, здоров'я, успіху, прихильності долі до вас, ваших рідних, близьких друзів.

Хай 2000-ий стане роком здійснення ваших мрій, задумів, побажань!

Шеф редактор А. Адам
Редактор Є. Навроцька

Роми - кращі бетлегемі

5 грудня нинішнього року в Будинку культури станції Батєво Берегівського району культурне товариство угорців Закарпаття провело V зустріч Бетлегемських ігор краю.

На цій зустрічі серед інших виступали і роми з с.Єсен (Яворово). Група цих самодільних артистів і одержала перше місце і почесну грамоту.

Наш кор.

Вітальна листівка, надіслана нам з м.Золотоноша

Добрий день!

Пише Вам Володимир Бамбула, ром з міста Золотоноші Черкаської області. Ось вже 2 місяці я не отримую нашої ромської газети "Романі Яг". А в нашому місті живе більш ніж сто сімей ромів, багато з яких приходять до мене, щоб побачити і почитати рідну газету. Я дуже прошу Вас написати нам, як можна підписатися на вашу газету.

Я друкуюсь інколи в нашій місцевій газеті. Мої теми - це православна віра і ромська тема.

Надсилаю Вам освячену новорічну листівку з Київської Печерської Лаври. Щоб всі ви і ваші діти були здоровими і щасливими. Хай завжди з Вами буде наш Бог!

Поздоровляю редакцію "Романі Яг" з 2000-річчям Різдва Христового. Бажаю вашому шеф-редактору Аладару Адаму довгих літ і здоров'я на благо рідного народу.

З повагою роми-серви
з міста Золотоноша.

Мілан Руфус

Молитва за батьків

*Отче, що еси на небі,
збережи усім діткам мамі.
Нехай, мов тісто на хлібець,
в теплі ростуть їм під руками.*

*І батька діткам подаруй
на кожен день,
не лиш на вчора.
Адже без батька те дитя,
немов загублене ягня.*

*Збережи нам обидвох,
бо ж дві руки від Тебе маєм.
Дві ручки діткам створив Бог:
одну для батька,
другу мамі.*

Модлішагос пало дада

*Девла, саво сал по небос,
саїн саворе чгавенге даєн.
Мі ачел тато хумер по маро
ленге барон тел о васта.*

*Де ле чгавенге дадорес
пре сако дівес,
на ча ійч.*

*Бі о дад бакрорі
нашаді тге коркорі.*

*Содуєн лен аменге саїн,
тге дуй васта тутар амен гін.
Дуй вастора чгавенге дїня о Дел:
їекг пердал о дад,
дуйто пердал е дай дел.*

Переклад на українську Н.Герцег

ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА • ХРОНІКА

Новий Ічін

Офіцер чеської поліції, який навчається у середній школі поліції Міністерства внутрішніх справ Чехії, збирав у одній місцевій кав'ярні пожертвування на винищення та вбивство ромів. У нетверезому стані він чіплявся й до голови місцевого філіалу Унії Свободи Яроміра Радковського, який твердить, що відмовився заплатити йому з причин неприязні до расистів. За це поліцей почав його бити, спричинивши струс мозку.

Брно

Невідомий злодій обкрад могили "циганського барона" Яна Курдіка у Брно, який помер у квітні минулого року у віці 51 рік.

В його могилі було захорено коштовності, валюту та чеські крони на суму 150 тисяч.

Поліція та волоські ромі ведуть інтенсивний пошук невідомого злочинця.

Київ

Президент запропонував Верховній Раді розформувати Національну гвардію України. Справа в тому, що аналіз основних завдань військових формувань свідчить, що вони тепер дублюються Національною гвардією, за винятком охорони дипломатичних і консульських представництв іноземних держав на території України. У сучасній Європі немає військових формувань з такими завданнями.

Грозний

Кореспондент лондонської газети "Гардіан" Мері О'Кейн, яка перебувала тривалий час у розташуваних чеченських сіль, підтвердила дані про пряму підтримку чеченських бойовиків з боку міжнародного терориста Усама бен Ладена. У розташуваних загоном чеченського польового командира Ібрагіма Хултигова вона зустрілася з пакистанським найманцем Ясном, який повідомив, що є одним з 500 найманців, завербованих бен Ладеном в Афганістані, Пакистані, Саудівській Аравії й ряді країн Північної Африки.

Форум освітніх ініціатив у Львові

З 16-го по 18-те грудня цього року за сприяння та фінансової підтримки програми "Схід - Схід" Міжнародного фонду "Відродження" Центром освітніх ініціатив було проведено форум, який проходив у Львові.

У міроприємстві взяло участь біля 150 представників з Польщі, Білорусії, Молдови, Грузії, Азербайджана та України.

17 грудня учасники мали нагоду відвідати освітні заклади та громадські організації міста Львова.

У той же день розпочалася робота в секціях. Обговорювалися такі питання: зміст та методика навчання в загальноосвітній та фаховій школі; управління школою; роль влади, органів управління освітою, місцевих громад у фаховій підготовці та

підвищенні кваліфікації вчителів; джерела фінансування освіти; скривджені діти; аналіз інших проблем.

Роботу секцій було продовжено й на наступний день. Учасники форуму мали можливість взяти участь у дискусіях на такі теми, як вчитель - учні - сім'я; проблеми співпраці; освіта для неповнолітніх; освіта національних меншин; українська та європейська освітні системи; шляхи інтеграції; громадянська освіта, а також висловити свої думки та пропозиції по цим питанням.

Форум завершився заключним пленарним засіданням.

На знімку: Учасники дискусій з питань освіти національних меншин

Наш кор

Венесуела

У південноамериканській Венесуелі триває сильна повнь. Під потоками води опинилося декілька населених пунктів, повно води й у столиці країни Каракасі. Загинуло понад 140 осіб, ще декілька сотень пропали безвісти.

Берлін

Після тривалих переговорів нарешті досягнуто компромісу в справі відшкодувань "остарбайтерам" - робітникам із країн окупованої гітлерівцями Європи, яких у роки Другої світової війни примушували працювати на підприємствах "третього рейху".

Загальна сума грошових компенсацій складатиме близько 10 млрд. німецьких марок. Частину суми виділять німецькі концерни й фірми, які використовували під час війни працю підневільних чоловіків, жінок, підлітків та дітей.

Другу частину грошей повинен виділити уряд Герхарда Шредера. Сама виплата компенсацій "остарбайтерам", ймовірно, почнеться влітку наступного року.

Лобювання і створення коаліції

Під такою назвою 19-22 грудня 1999 року в готелі "Ужгород" проходив тренінг по представленню та захисту інтересів, організований Творчим Центром Каунтерпат разом з центром громадських ініціатив Таос. В роботі тренінгу взяли участь національно-культурні товариства краю: ромське, єврейське, російське, словацьке. Після проведення теоретичної частини були проведені практичні заняття по моделі, як проводити лобювання і створення коаліції по формуванню бюджету України, де б було можливе виділення державних коштів на роботу національних товариств.

Роботу тренінгу вели Михайло Бардін - представник Подільського центру прав людини та Елеонора Попадинець - тренер - представник творчого центру Каунтерпат. Подібні тренінги стануть у великій нагоді представникам національно-культурних товариств.

Цікаві подробиці життя ромів Іспанії

Серед переслідуваних

В Іспанію перші ромі потрапили десь у середині 15-го століття. Та не встигли вони тут навіть пригрітися, як проти них виступив іспанський король Фердинанд I. Він наказав, щоб ромі або осли, або якнайшвидше забиралися геть з Іспанії. А так як у цей період з Іспанії виганяли і євреїв та маврів, ромі (а їх було найменше) подалися у гірські райони.

По сьогодні залишається історично недооціненою підтримка, яку надавали їм баски та переслідувані євреї. Наприклад, документально зафіксовано є трагічна загибель єврейського равина, якого 1491-го року за наказом Ізабелі I Католицької публічно спалили за те, що він не дозволив королівським солдатам відібрати дітей у групи подорожувачих ромів. Слідами Фердинанда I та Ізабелі I пішли й Карл V та Філіп II. Сьогодні вже важко сказати, що вони робили з власних переконань, а що за вказівками церкви. Інквізиція мала в Іспанії могутні позиції. Її прибічники змушували та вбивали ромів, євреїв, маврів навіть тоді, коли ті були хрещені. Правда, з євреями та маврами обходилися ще гірше, бо ті були, зазвичай, власниками великих багатств, які церква хотіла приборати до своїх рук. Ромів же просто спалювали на вогнищі, мовляв, за їх зговір з дияволом.

Талант не дасть загинути

З іншого боку не мож-

на заперечити факт, що іспанська шляхта та її васали цікавилися грою ромських музикантів, їх співом та танцями, які (особливо кінцем 16-го та початком 17-го століття) приносили їм значний прибуток. Танцювали всюди, де лише могли: на дворах, на вулицях, на площах та лише до тих пір, поки їх не гнали військові. Ще в першій половині 18-го століття переважна більшість ромів Іспанії кочувала.

Певні зміни настали аж за правління Карла III, який колював терезіанські реформи. Він, навіть, перейменував ромів на "Castellanos Nuevos" (Нових

Кастільців), так само як угорці на "Uj Maddyarok" (Нових угорців). До інтеграції ромів з населенням Іспанії мали привести такі традиційні заходи, як осліплення, трудова повинність, заборона вживання ромської мови і т.д. І хоча інтегрованих було небагато, нарешті припинилося їх 300-річне криваве переслідування. По сьогодні в Іспанії поряд з осліпними ромами проживають і напівкочові, чи як їх ще називають, ромі первісної культури.

На знімку: Ромська танцюристка з Іспанії Ана ла Чіна.

Наталія Ференц.

15 РОКІВ РАЗОМ

5 грудня цього року сплинуло 15-ть років з тих пір, коли в ромській таборі м.Мукачеве прийшли перші провісники слова Божого. Вони вселили у серця цих довірливих, але іншими покинених людей надію, допомогли повернути їм у власні сили, запалили ліхтар віри в темряві забуття.

Протягом довгого часу пастор Балко Михайло Михайлович та прихильники церкви Живого Бога засіяли у свідомості нових прихожан зернята набожності, віри та покорі. А грунт й справді виявився родючим і посяне дало свої перші пагоди.

Про те, як було засновано цю церкву, як вона змінила життя ромської общини та які завдання ставити перед собою церква Живого Бога, нашому кореспонденту розповів її пастор Балко Михайло Михайлович.

"Працювати з цими людьми - це моє покликання. Господь сказав мені: "Підеш туди, куди не ступала нога твоя". Так й трапилося. І хоча я мав намір поїхати проповідувати в Сибір, Бог влаштував все інакше. Завдяки родині Дишків, які з с.Порошково переїхали на проживання в м.Мукачеве (а вони на-

лежать до наших прихожан), лідери нашої церкви довідалися, що тутешні люди без віри розгублені, немов отара без пастуха. Це й стало поштовхом для початку нашої діяльності саме тут.

І от, уже на протязі 15-ти років ми ділимо з цим табором його радості й печалі".

Кор.: "Розкажіть трохи конкретніше про роботу церкви".

Балко М.М.: "По неділям та п'ятницям ми проводимо молитовні служіння, по вівторках проводимо зустрічі з лідерами, яких, між іншим, серед ромської молоді стає все більше. Цю середі організуються так звані домашні групи. Тобто, наші брати та сестри об'єднуються у кілька менших груп по місцю проживання когось із членів церкви, де вивчають Біблію та спілкуються між собою на різні теми.

Та це далеко не все. В таборі функціонує ромська недільна школа, де проводяться заняття з математики, граматики та основ

Біблії. З дітками працюють два педагоги. Малечу безкоштовно годують. З березня 1998 року в таборі відкрито благодійну їдальню. До речі, такі ж їдальні нами було відкрито й у селах Чомюнин, Яноші та Баркасово.

Нещодавно в Мукачевському таборі почав функціонувати Центр культури і розвитку ромів "Невіле", що на мою думку сприятиме їх національному відродженню".

Кор.: "Михайле Михайловичу, а якими є ваші плани на майбутнє?"

Балко М.М.: "Наша церква охоплює 11 сіл Мукачевщини, Березівщини, Ужгородщини та Свалявщини. Але зупинитися на досягнутому було б великою помилкою. Тому церква планує поширювати свою діяльність й у інших селах, де люди потребують лагідного слова, порозуміння та Божу ласку.

Особливу увагу ми приділяємо дітям. Адже вони - наше майбутнє."

На знімку: на святах ромів богослужіння.

Розмову вела Н.Герцер.

БЛАГО ДЛЯ НАШОГО НАРОДУ

Понеділок, той день коли ми завітали в недільну школу Мукачівського ромського табору, звичайний. Такий самий, як інші навчальні дні тижня. Аж до самої суботи. На другому поверсі будинку (на першому розміщаються ідальня, медпункт і приймальня офісу та юриста) розташовані класи.

У першому, де займаються найменші діточки, від 6 до 10 років, сьогодні 22-річний Аладар Каналаш викладає ім тему "Авраам" Малюки, а їх в класі 25, уважно слухають, що говорить наставник. Звичайно, вони ще не розуміють всієї глибини розповіді, але уже прекрасно розрізняють добро від зла.

А тут, в школі вони бачать тільки добро. Бо зранку їх чекає сніданок. Потім цікаві уроки, де не тільки вивчають вірші і молитви, готуючись до свята, а і навчаються буквам і цифрам. Вони з задоволенням хором демонструють, що вже знають шість букв абетки.

Вчитель - людина грамотна. Він закінчив середню школу і шестимісячну біблійську школу при церкві Живого Бога у Києві. Тепер він може навчити дітей і відповісти на їх питання. Такі, наприклад, як "Хто створив небо і землю?"

У сусідньому класі старші діти віком з 11 до 14 років. "Коли вони прийшли в клас, - розповідає їх вчителька Любов Горват, - ніхто з них не вмів читати і писати. За два місяці більшість з 25 дітей вже вміють це робити."

Проблема з підручниками: на всіх лише один підручник з математики та буквар. Ручки та зошити є у всіх. Шкода, що ці діти пазнають грамоту так пізно. Тут є дуже талановиті діти, такі як Йолана Сірмай, Ізаура Ілляш, Діана Горват, Дюс Понго, Сашко Федер. Якщо б не пропущені роки, вони багато чого встигли б навчитись.

Головне і найскладніше завдання вчителя - утримати увагу цих дітей. Адже вони дорослі, думки їхні далеко не про школу. Але Любові вдається зацікавити дітей, адже у неї вже є певний досвід: вона студентка 2 курсу Мукачівського педагогічного факультету "вчителька навчальних класів".

- Те, що зробили за декілька місяців молоді педагоги - просто диво, - розповідає староста місцевої громади Йосип Віраг. "Адже всі ці діти в основному сироти або напівсироти. Інколи виховуються родинами або ж бабусями. Так що доля з самого дитинства обійшлася з ними досить круто. І ми, як можемо, намагаємось їм допомогти."

Приймайні розпорядок шкільного дня такий: один урок, потім сніданок (як правило, це кавка з молоком і булочка з маслом), потім ще 2 уроки, повноцінний обід і знову урок. Мачоци такий розпорядок шкільного дня, ми впевнені, що наші діти одержують знання, як то кажуть, не на пустий шлунок.

Крім того, багатьох з цих хлопчиків та дівчаток, перш ніж прийняти в школу, нам довелося одягнути. Тепер всім їм шиемо шкільну форму. Для дівчаток сарафанчики кольору морської хвилі і білі блузочки, а хлопчиків - костюми і байкові рубашки. Така форма для однієї дитини має вартість приблизно 100 гривень. Крім того, ми плануємо роздати їм кросовки, курточки та гумові чобітки на холодний та мокрий період пори року.

До свят всі 50 дітей одержують новорічні подарунки: пакетики з цукерками, апельсинами та яблуками. Все це стало можливим завдяки фінансовій підтримці Західноєвропейської місії з Голандії, а також окремим спонсорам: пану Шону - з Шотландії і подружжю Волганга та Ганни - Марії з німецької благодійної місії.

Вони ж зробили можливим і той факт, що ми можемо допомагати їйже старим одиноким і хворим ромам, що розносять члени нашої групи милосердя, яку очолює Марія Горват і до якої входять Аладар Аміг, Євген Тейфель.

Крім того, при офісі у нас є аптека, а головне - медсестра пані Марія Губернатова, яка при потребі може безплатно поміряти тиск, зробити укол або якось іншаке допомогти хворому.

Допомога гуманітарних, благодійних та релігійних місій дала нам можливість допомагати ще 13 селам Ужгородського та Мукачівського районів. І все це ми робимо в ім'я нашого багатостраждального народу і в ім'я Бога.

**О.День
м.Мукачєво**

На знімку: в Мукачівській недільній школі А.Каналаш разом з дітьми.

ДУЖЕ ПОТРЕБУЄМО ДОПОМОГУ

Нещодавно до нашого товариства "Романі Яг" навідалась група молодих жінок-ромок, які прийшли просити матеріальну допомогу. На жаль, наше товариство хоча й має благодію ідально, де харчуються біля 170 осіб, не в змозі допомагати усім

Наталія Миронова:

- Народилася 1964 в с. Дівоче Виноградівського району. У сім'ї нас було троє. Мати виховувала нас сама.

Зараз я заміжня жінка й теж маю своїх діточок. Є вже й онуки. Вся наша чисельна родина проживає у будиночку, який складається з однієї кімнати та кухні.

В селі у нас живе всього 4-ро ромських

Врятуйте наших дітей

сімей. Тутешнє угорське населення вважає нас за своїх і ми маємо в селі такі ж права, як угорці. Маємо свою земельну ділянку 15 соток, де вирощуємо різні сільськогосподарські культури. Мій чоловік вже 15 років працює в тутешньому колгоспі, та останнім часом їм не виплачують заробітну платню.

Вживаємо ми лише за рахунок власної земельної ділянки, де вирощуємо в основному картоплю, квасолою та трохи овочів. Влітку та навесні я допомагаю в господарстві збирати врожай, у такий спосіб трохи підзаробляємо на життя. Крім цього, мій чоловік виготовляє вініки, які ми потім продаємо.

Отак і живемо. Ніхто не

допомагає. Звертались й в сільраду, й до ромських товариств - марно.

Діти мої відвідували школу та в цьому навчальному році не пішли. Не було що вдягнути, бракувало взуття.

Один з моїх синів, йому 14-ть років, глухий та напівсліпий. Ми не маємо коштів на його лікування. Я навіть боюся подумати, яке майбутнє його очікує!

Навіть допомогу на дітей, і ту не отримуємо.

Добре, що хоча б місцеві жителі, хоч і їм не солодко живеться, допомагають нам.

Велике їм за це спасибі!
**с.Дівоче,
Виноградівський район.**

Мати боялась, що її вб'ють

люка і самим поїсти і одягнутись.

Молодший брат, котрому 13 років, ходить до школи. Але нерегулярно. Скоріше інколи, тому що ходить по людях жебракувати. Просить, то якусь копійку, то їжу, то одяг. **А хіба це дитинство у хлопчика?**

Не кращим чином склалася доля і у мене. **Мені вже 23 роки.** З них 8 років я заміжня. **Дітей не маю. Треба би піти до лікарів,** обстежитись і пролікуватись, але цього я собі дозволити не можу. **Нема грошей.** Іх нема не тільки на лікування, яке в наших умовах є розкішшю. Іх нема на їжу, ковдру і одяг. Та і хатинка наша, що складається з кімнати та кухні, повна протяїв та вологи.

Якось з сусіднього села до нас з чоловіком приїхала мати. Мільціонер в селі побачив її і говорить, щоб **забиралась геть** звідси додому, **бо тут її можуть вбити.** Вона бідна так злякалась, що вночі спати не могла, все боялась, що хтось приїде. А потім лягла на підлогу та **ї заснула так, з квітком у руках,** щоб якщо щось трапиться, могла довести, що вона приїхала до нас у гості.

В Ужгород ми приїхали, щоб попросити у Червоному Хресті або ще деюсь якусь допомогу: хліб, борошна чи крупу. А може якусь одяжину, щоб не **померзнути в морозі.**

**с.Холмок,
Ужгородський район**

Ібо Балог:

- Нас у матері з батьком **чотверо дітей.** І хоч всі дорослі, не можу сказати, що комусь з нас дуже повезло у цьому житті. **Старший брат сидить у в'язниці** - товариш його "затягнув". І аж на шість років.

Середньому - 16 років. Уже жонатий і має п'яторічну дитину. Можна лише здогадуватись як сьогодні важко виховувати такий молодий сім'я ма-

Марія Йовні:

- Мені 45 років, а я вже вважаю себе бабкою, **бо на роботу мене ніхто не бере, хоч силу я ще маю.** Колиш, коли у всіх була робота і зарплата, ми не задумувались про їжу. **Я сім років працювала в колгоспі** в с. Перехрестя (збирали тютюн), а потім три роки в рідному селі **підмітала вулиці.** І мені було не соромно це робити, бо за це я отримувала зарплату і мене **поважали люди.**

Я би і тепер працюва-

Я би працювала, але де?

ла, але де? Тепер гадже без роботи бідують, не те що роми. Влітку ще можна у людей підзаробити, **а тепер хоч вмирай.** У мене чотверо дітей - дочка і троє синів. Всі, крім молодшого Бернарда, вже живуть своїми сім'ями. Дай б їм своїх маленьких діточок прогодувати - не можу я від них собі шматок хліба відирвати.

Після народження третьої дитини у мене був **псілопологовий психоз,** наслідки якого лікарі лікували п'ять років в психіатричній лікарні. У мене і інвалідність є. Але тепер на такі довідки ніхто не дивиться: **хочеш - живи, хочеш - вмирай.**

І фактично сьогодні мене годують вісімнадцяти-

річний **Бернард** В армію його не взяли, бо у нього хронічний бронхіт. А може вже й **туберкульоз,** я не знаю...

В школу він не ходив - писати і читати не вмів. Зараз ходить жебракувати, інколи принесе 2, а то 4 гривні. Я на нього болю молюся: не п'є, не палить, мене нагодує. Золота дитина.

А того року вода забрала наш будинок. Та держава нам купила новий: маленький, старий, туалет на вулиці. В хаті коридор, кухня та кімната. І більше нічого! **Важко жити, а треба.** І якого покращення не видно.

**с.Вілок,
Виноградівський район**

Очікуваний день

День, якого так давно чекали діти, нарешті прийшов. Прийшов він і для учнів концевської середньої школи. Це день Микулаша.

Актовий зал школи переповнений як учнями угорських класів, так і маленькими ромами і ставреного у вересні цього року ромського класу. Були присутні викладачі і батьки багатьох учнів. Свято відкрили учні старших класів, котрі маленькою розважливою виставою настроїли всіх на ліричний лад. Вистава називалась "Тихий дім" і дія в ній відбувалась у теперішній час.

Після вистави всі діти почали звати Микулаша. Коли ж він зайшов у зал, то всі побачили, який величезний міх ніс він за плечима. Діти знали, що в ньо-

му подарунки і дуже зраділи цюмо. Особливо безпосередньо і емоційно раділи малюки ромського класу - вони перший раз у житті приймали участь у такому святі.

Після того, як Микулаш увійшов в зал, йому треба було відпочити від довгої дороги. А тим часом малюки розважали гостя своїм маленьким концертом: дуже гарно співали пісеньки та декларували віршички.

Виступали і дітки ромського класу. Вони дуже хвилювались і старались, хоч це всього три місяці ходять до школи, але вивчили всі віршички та пісні. Звичайно, їм дуже допомогла вчителька Беата Мійо.

Ромські діти дуже гарно виступали. Але особливо сподобалось всім пісенька про різдвяні свята, котру вони виконали на ромській та угорській мовах. Свято пройшло у дружній обстановці. Глядачі та діти угорських класів разом з батьками як до рівних ставились до маленьких ромів і аплодували їм, як і угорським дітям.

Після концерту молодших школярів Микулаш раздав дітям подарунки. Маленькі роми дуже раділи цим скромним сюрпризам, котрі школа купила їм за допомогою товариства "Романі Яг".

**Б.Горват,
вчитель ромського класу СШ с.Концово.**

ІЗОЛЬОВАНИ ВІД СВІТУ

На знімку: Брежинський Леоніда Леонтівич

яких стоїть білесенька красуня: школа.

Погодяться, таке містечко - знахідка і для художника, і для поета.

І не біда, що в школі нема світла (не підключено електроенергію), що топлять тут дровами, як у давнину, що по воду ходять з відрами, а про газ навіть не мріють, і що диточки-першокласники ще досі вчать в приміщенні з бетонною підлогою, а у вчителів нема вчительської кімнати.

На все це існує одне усім відоме пояснення: "В бюджеті нема грошей." Тобто просити нічого, а можна лише розраховувати на власні сили. Сильніший виживе. Нічого не скажеш.

Природний добір. Оце і роблять у цьому таборі. Виживають, розраховуючи лише на себе. **Плетуть віники, корзини, їздять по заробітках, жebraчать**

Є тут значні проблеми з водопостачанням. Нижня частина поселення бере воду в природного джерела, а верхня частина раніше ходила по воду аж

за кілометр. Та врешті-решт, жити без цього дару природи остогидло і жителі на чолі з Брежинським Леонідом Леонтівичем викопали колодязь, на який сільрада видлила бетонне кільце. Тепер за водою не приходиться ходити "за тридев'ять земель". Та не завадило б підвести воду й до домика та школи.

Але головною турботою поселення є відсутність телефону. Брежинський Леонід Леонтівич каже: "Через відсутність телефону, ми у разі необхідності навіть швидко допомогти не можемо викликати. Приходиться в село йти пішки, а це втрата дорожнього часу. Тихої випадках часу. Тихої може за це оплатитися життям. Крім того, дуже неприємно, коли людину, що пішла по допомогу, на швидкій навіть додому не підвезуть, а кажуть, щоб поверталася пішки."

Таким життям і живе цей табор. У гарненській резервації, ізолювано від зовнішнього світу.

Н.Герцег

На знімку: у нового колодязя

РІЗДВЯНИ СЛЬОЗИ

Бейло взяв скрипку, котру успадкував від батька і акуратно стер з неї порох. Подивився на п'ятох дітей, які сиділи біля печі і їли картоплю в кожухах. Попім сказав дружині: - Нічого, жінко, піду грати, може принесе що-небудь для дітей.

Бейло працював вантажником в одному великому меблевому магазині, але його нещодавно звільнили, сказавши, що нема роботи. Падав пухнастий сніг. Бейло йшов зі своєю скрипкою і по дорозі милувався яскравими ялинками, які дуже гарно сяяли з різних віконечок. Їх вогні блимали і різнокольоровим мерехтінням відбивалися на вечірньому снігу.

По дорозі Бейло зайшов до товариша:

- Дюрі, бери свою гармошку та ідемо до панів, може щось заробимо.

По дорозі Бейла знову заговорив:

- Якщо згадаю старі часи, на серці стає сумно. Жінка на кожне різдво пекла тістечка і різала гуску. Ялинка теж була. А потім пішло поїхало. Спочатку зарплату почали невчасно видавати, а потім взагалі звільнили з роботи. На моє місце начальник прийняв свого хресного сина, хоч він молодий і йому не треба годувати п'ятох дітей.

- Бейло, з цим потрібно змиритися, влада у них в руках. Спробуй тільки проти них виступити або пожалітися, - сразу посадять, - попередив свого товариша Дюрі.

- Та я не жаліюсь. Знаю, є там хтось, - і показав пальцем вгору. - Він все бачить і вирішує, хто на що заслуговує.

Друзі зупинились біля одного гарного і великого будинку, стали біля дверей і почали грати. Господарка вийшла і запросила їх у дім.

Пригостила їх і на дорогу дала по шматочку тістечка. Як вийшли, Дюрі знову заговорив.

- Бейло, підемо до твого колишнього начальника.

- Я не проти, - сказав Бейло.

Пішли. Біля дверей зупинились і почали грати. Спочатку різдвяну мелодію, а потім одну легку пісню і чардаш.

- Що Бейло, невже ти жebraкуєш? - спитав, відкривши двері, колишній начальник. А потім прокричав жінці, що була на кухні:

- А ну, жінко, подивись курей, чи всі на місці!

У Бейли загорілося обличчя від сорому та приниження і сказав тільки:

- Хоч я ром, але в житті ще нічого не вкрав.

Друп люди були не такими жорсткими. Музиканти назбирали трохи грошей. Купили дітям солодощі.

Вдома віддав дітям тістечка. Сів, подивився та стелю, відвернувся, щоб втерти сльози, які текли самі собою.

М. Ілляш

Нещодавно наше товариство "Романі Яг" відвідав молодий чоловік на ім'я Шомов Ігнац.

Приїшов він до нас не жалігся, і не по допомогу. Переді мною стояв гарно вдягнений, стрункий чоловік. Проживав він у таборі села Бадалово, що на Берегівщині. Вже 6 років, як обрали його місцеві роми своїм старостою.

У Бадалово існують власні два табори: один розташований на краю села, інший у самому населеному пункті.

Я знаю ромів Бадалова ще кінця 70-х років, бо працював довгий час вчителем у сусідньому с. Варєво і багато разів бував в таборі.

Жили вони доволі добре. Мали гарні будинки.

Зі слів нашого гостя я довідався, що і зараз, у важкі часи, ром Бадалова з усіх сил намагається прогнати свої сім'ї.

Наш гість розказав, що вирив він у багатодітній родині, сам також має п'ятох дітей. Його батьки, як і всі інші роми, займалися раніше виготовленням самана. Та окрім цього, ромське

населення села займається виготовленням виробів з жерсті. Займається цим і наш гість, який до речі, самотужки навчився ремонтувати телевізори. Більшість ромського населення займається виготовленням во-

вий автобус. Дуже хотів би, щоб у таборі провели асфальтову дорогу та в сільраді на це немає коштів. Були у нас і неприємні випадки, коли роми допускали злочини - краді. Тепер таких випадків нема. Всі на-

Я жалкую, що не продовжив навчання...

достоїв, які возять на продаж навіть у Київ та Білу Церкву. Самі ж встановляють їх на будинки. Ті чоловіки, які не вміють працювати з жерстю, плетуть корзини та віники.

Після того, як Шомовка Ігнац обрали старостою, він став і депутатом сільради. Про свою діяльність він розповів: "Головною заслугою моєї діяльності є те, що я добився того, щоб всім бажаним ромам виділили земельні ділянки. Жаль тільки, що бажаних виявилось мало. Справа в тому, що ніхто в таборі не має коней, а землю обробляти просто руками важко. Добився й того, що біля табору почав зупинятися рейсо-

магаються жити, як належить людині. Тепер тяжкі часи для всіх, та що намається щось заробити, той прогнать свою родину".

Розповів нам Шомовка й те, що є у них проблеми з відвідуванням дітей школи. Школу відвідує лише 3-є диточок, інших батьки не пускають.

Запала мені в серце й одна його фраза: "І хоча я закінчив 8 класів, до сих пір жалкую, що не продовжив навчання. Лише тепер я зрозумів, що майбутні роми залежать від їх освіти. І треба, щоб кожен ром це зрозумів".

Розійшлись ми з Ігнацом друзями.

Б. Горват

Коли співає "Рандоліна"

Ніна Мунтеану закінчила спеціалізовану музичну школу - студію при Кишинівській республіканській музичній академії, а потім Київську національну академію по класу цимбала.

І ім'я згадують одним з перших, коли говорять про зачаткований в 1995 році циганський музичний ансамбль "Романі Яг", гастролю якого успішно проходили на всій території колишнього Союзу та у країнах Європи. Декілька передач румунської студії нашої обласної телерадіокомпанії були присвячені розповідям Ніни Мунтеану про її улюблений музичний інструмент цимбали, історія походження котрого сягає в глибини народної музики Румунії та Угорщини.

Нещодавно Ніна повернулася з успішних гастролей по Швейцарії. Ось що вона розповіла про своє турне.

- В цьому році наші виступи в основному проходили по всій країні, де ми востаннє дали 24 концерти. Виступи були в містах Вентерур, Берн, Цюріх, Аадорф, Гипер-Оберфрх, Вайнфельден та багатьох інших.

З учасниками ансамблю Євою Хайночки, яка грає на скрипці, керівником колективу Семюелем Фрайбургхаузом (кларнет, акордеон, таргог та сопілка), Деніелем Шнайдером (гітара, фортепіано) та контрабасистом Мартіном Медером ми знайомі вже три роки. Познайомилися у Парижі, на відеозапису. З тих самих пір і продовжується наша дружба.

Проявляється вона не тільки у прекрасних взаємодіях і чудових людських стосунках, а і в тому, що за ці короткі роки ми створили дуже яскравий, на мій погляд, музичний колектив. Називається він "Рандоліна", що в перекладі означає "Ластівка".

В програмі ансамблю в основному фольклорна музика, яка дуже тепер популярна у всьому світі, і в Швейцарії зокрема.

В наших концертах зву-

чат мелодії різних народів світу: єврейські, молдавські, французькі, румунські, американські, вірменські, турецькі та інші. Може тому нас завжди тепло зустрічають глядачі, що представник кожної національності, який слухає нашу музику знаходить в ній щось своє, рідне. Не погіршу проти істини, якщо скажу, що репертуар "Рандоліни" такий же інтернаціональний, як і її учасники.

Звичайно, до всіх своїх виступів ми дуже ретельно готуємось. І перед подібними поїздками за кордон мені, зазвичай, висилають касети з новими мелодіями. Або ж я виїжджаю в Швейцарію раніше, щоб підготуватися і ознайомитися новим репертуаром.

В наших виступах звучить не тільки музика. Кожний з учасників ансамблю знає історію мелодій, що розповідає про творення тих або інших композицій. Під час концерту у нас з глядачем створюється своєрідний духовний контакт. І не

дивно, що виступи, які проходять в театрах, музеях, церквах (що теж створює відповідну атмосферу) зягають щонадовго. Бо у людей виникають деякі питання, прохання, побажання. Публіка в Швейцарії просто чудова: доброзичлива, музично освічена і дуже інтелігентна. Я би всім своїм колегам - музикантам побажала б таких вдячних слухачів.

Звичайно, можна було б дуже багато розповідати, яка прекрасна та Швейцарія. Але обмежує тим, що скажу: во багатства і красоти ці люди створили власними руками і дуже їх бережуть. Лише одна деталь: якщо швейцарець треба поїхати у справах не дуже далеко від дому, він візьме велосипед, а не машину. Це тому, що шкодує повітря, котрим дихає не тільки він, а і природа.

Може ще і тому наш фольклорний швейцарський ансамбль "Рандоліна" завжди добре сприймають завжди слухають.

На знімку: Ніна Мунтеану, О.Болош.

ЮВІЛЕЙ ЧАСЛІВСЬКОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

16-го грудня 1999 року в Часлівській допоміжній школі-інтернаті проводилось подвійне свято: 50-річчя створення школи та 60-ти річний ювілей її **директора Коссея Миколи Степановича**.

На святі були присутні понад сто гостей. Це були представники облдержадміністрації, райдержадміністрації, педагоги з інших подібних шкіл Закарпаття, представники громадських організацій та сільради, гості з-за кордону.

Гостей в школі й справді чекали. Новий корпус було гарно прикрашено. У фойє гості мали можливість ознайомитися з виставкою робіт школярів. Бажаючі могли ознайомитися з навчальними класами та класами-кабінетами, які всім дуже сподобалися.

Після огляду школи, гостей запросили в сільський клуб, де відбулося урочисте відкриття свята.

Спочатку виступив директор Коссей Микола Степанович, який розповів про історію своєї школи. **Школа відчинила свої двері у 1949 році**. Спершу в ній навчалось 30 дітей-сиріт. Викладало тут 6 педагогів, які не мали належної педагогічної освіти. За 50 років існування школи з її стін вийшли сотні випускників, яким вчителі намагалися замінити батьків. Зараз у школі навчаються **117 учнів**, серед яких **96 ромів**. Іх навчанням та вихованням займаються 52 педагоги, 38-м з яких має вищу освіту. Більшість колективу складають жінки.

Сама школа розташована на мальовничому місці. Навколо корпусу ростуть величні дерева. До школи

прилягають 2,6 гектарів орної землі і підсобне господарство, де раніше тримали більше десяти свиноматок і 120-ть поросят. Та зараз там залишилось лише трое свиноматок. Справа в тому, що комбікорма подорожчали і більше голів господарство тримати не в змозі.

У власності школи знаходяться також трактор, автотомашина, машина швидкої допомоги та автобус.

У своєму виступі директор також зауважив, що школа не могла б існувати без підтримки **районної держадміністрації** та **допомоги з-за кордону**.

Завдяки цьому дітей добре годують, у них не бракує ні молока, ні м'яса.

Надходить також гуманітарна допомога з Данії, Німеччини та Голландії.

Буквально нещодавно з Німеччини надійшло 200 комплектів білизни та три пральні машини.

Основне завдання педагогів – навчити хлопців навичкам сільськогосподарських робіт, а дівчат – умінню вишивки. Після закінчення школи, більшість її випускників (**хлопців**) направляються працювати в господарське підприємство в с. **Перехрестя** Виноградівського району, де вони займаються землеробством та вирощуванням сільськогосподарських культур.

Дівчата ж йдуть працювати в с. Домбок Мукачівського району, де займаються вишиванням.

Виступ директора доповнив і його замісник, який вказав на допомогу, яку отримує школа від місцево-

го угорського населення. Він поздоровив свого колегу з 60-річним ювілеєм, а свою промову закінчив власним оригінальним віршем, в якому змалював життя школи та діяльність її директора.

З побажаннями успіхів школі та її керівнику виступив і представник райдержадміністрації Молнар Гаврило Фрідешович, який підкреслив, що завдяки директору було збудовано новий корпус школи та проведено газифікацію. За плідну роботу Коссея Миколи Степановича та ще 10-х вчителів було нагороджено почесними грамотами.

З промовою виступив і **представник облдержадміністрації**, який нагородив директора школи й багатьох інших педагогів, в тому числі заслужених пенсіонерів **грамотами Міністерства освіти України**.

Поздоровили свого колегу й директори Перечинської, Домбовської, Чертезької, Мукачівської шкіл-інтернатів та директора Ужгородської школи №13 та №14.

Скористався нагодою поздоровити директора й представник місцевої сільради, який розповів про заслуги ювіляра, як депутата райради. Говорив він і про допомогу, яку надають учні школи при зборі врожаю.

Апогеєм свята був невеличкий виступ учнів та педагогів школи, які цитували вірші, співали пісні.

На завершення, усіх гостей запросили на святковий обід.

Б.Наці

СВАТАННЯ ТА ВЕСІЛЛЯ РОМІВ - КРИМІВ

Кожний народ має свої звичаї та традиції. Та якщо цей народ проживає на великій території, його звичаї та обряди в різних регіонах будуть трохи відмінними, тим більше, якщо мова йде про кочовиків.

У попередньому номері вже було дещо написано про побут ромів - кримів. А сьогодні я розповім Вам, як **святкують вони сватання та весілля**.

У **день сватання** мати хлопця повинна спекти **коровай**. І родичі з боку нареченого йдуть сватати дівчину. На чолі процесії йде молодий неодружений хлопець (чаво), який несе стіл зі спеченим короваєм, цукерками, фруктами, горілкою та іншими гостинцями, окрім м'ясного.

Вся ця їда накрита хустиною, яку роми - крими називають "бурунджюк".

Слідом за хлопцем ведуть барана, прикрашеного різнокольоровими стрічками та квітами. Біля барана йде ром, який грає на баяні, а за ним, танцюючи, йдуть свати та родичі нареченого. Уся ця процесія підходить до будинку нареченої. А в цей час за зачиненими воротами стоять її родичі, які просять у прибулих викуп за те, щоб пустити їх на подвір'я.

Коли родичі нареченого заплащать певний викуп, ворота відчиняються і неодружений хлопець, який очолював процесію, заносить стіл з гостинцями і ставить його посеред двору.

Свати відходять на бік і домовляються про калім (певну грошову суму) з батьками нареченої. Коли свати домовилися за ціну, кличуть свідків і повідомляють суму їм. Після цього свідки сідають за стіл, що стоїть посеред двору (сідають виключно чоловіки).

Один із свідків знімає хустину й відкриває усі гостинці на столі, окрім хліба. Вони випивають по чарці горілки, після чого довірена особа з боку нареченого каже: "Йшли ми дорогою й загубили овечку, та дізналися, що вона у вас у домі. Ми хотіли б її повернути, подякувавши вам за те, що ви годували її. Назвіть ціну".

Після того, як батьки нареченої називають ціну, довірена особи з боку нареченого кричить: "Пхагер о манро" - "Ламай хліб". І той, що вивився найспритнішим, вихоплює хліб з-під хустини й тікає з подвір'я. Ламає шматок собі, а інше віддає людям. Після цього батько нареченої та нареченого заходять у будинок, де батько нареченого платить гроші свату.

Згодом, за звичаєм, вони сідають за стіл, п'ють, їдять й назначають день весілля.

І от очікуваний день настає. Сходяться гості. Ромки одягають все святкове, а на заміжніх жінках обов'язково має бути хустина, пов'язана на ромський спосіб та фартушок (цандзила). Незаміжні дівчата можуть бути з непокритою головою.

Весілля починається з вручення подарунків. Спочатку батько нареченої повинен дати молодцям частину від отриманого **каліму**, з якою має погодитися батько нареченого. Якщо частина замала, він просить доплатити.

Коли батько нареченої бачить, що його сват задоволений, він бере свою доньку та зятя і запрошує їх на ромський танок "те ххелав по романес". Після танцю виходить батько нареченого. Наречена (бурі) та наречений (піравно) стоять у різних куточках приміщення. Їх обступають дружки та дружки (шаве). У нареченої на зап'ясті правої руки прив'язано стрічку. Батько нареченого бере цю стрічку в руку і тягне до себе. Наречена підходить до нього, бере його за руку й припадає до неї чолом. Теж саме робить й свекруха. Цей обряд у ромів символізує покірність жінки та повагу до старших і називається "те леп пало вас" - "щоб взяв за руку". Стрічка на руці нареченої залишається до кінця весілля.

Потім подарунок дарує батько нареченого, після чого танцює з молодцями. Після танцю підходять з дарунками й усі інші родичі та гості. І лише тоді всі сідають за стіл.

За мусульманським звичаєм, який зберігся у більшості груп ромського етносу, **жінки сідають окремо від чоловіків**.

Музиканти грають різні пісні. Коли вони стомлюються, їх заміняє хтось із гостей. Під час весілля, коли гості їдять та веселяться, молодці ведуть в сусідній дім, де закривають на певний час. Коли вони побули на самоті і двері відчинили, молодий виносить з кімнати простирadlo, яким обмотується зрізаний куш, який несуть туди, де йде весілля. Він показується всім присутнім. Потім мати нареченої та мати нареченого беруть простирadlo і місце, де розташована **пляма**, заливають горілкою.

Якщо пляма розтеклася, це ознака того, що дівчина не була панною. Якщо ж ні, то вона недоторкана

(терногар; бато). Після того, як всі впевнилися, що все добре і фальші нема, весілля продовжується. Тільки тепер на голові нареченої повинна бути хустка, що є ознакою ромської жінки.

Під час танців теж існують свої певні правила. Спочатку викликається одна з родин, яка виходить танцювати у повному складі. І коли відтанцюють усі родини по черзі, лише тоді всі починають танцювати разом. Танцюють і наречений з нареченою, але по різні боки залу і за стіл не сідають.

Старі жінки співають стародавні пісні, діти (беяце) танцюють з усіма (вони теж не мають права сідати за стіл).

Весілля у ромів проходить дуже гучно, жінки, сидючи за столом, починають проводити різні ігри. Під час весілля вони вдягають молоді золотий ланцюжок (самнакуно джанджір) і бажать всього самого найкращого у подружньому житті.

Оце й усе, що я хотів розповісти Вам про сватання та одруження ромів-кримів.

В.Я.Кочанський.

Перші ромські юристи!

21 листопада цього року в Ужгороді відбулися урочисті збори Закарпатської філії Міжрегіональної Академії Управління Персоналом, на яких випускникам закладу були вручені дипломи бакалаврів та магістрів з економіки та права.

У цей день пролунало багато теплих слів як на адресу студентів, так і на адресу колишніх викладачів, а тепер власне колег.

Та найбільше нас цікавила думка про цьогорічні випускників директора філії, кандидата юридичних наук, зав. кафедрою правознавства, професора Бедя Віктора Васильовича, до якого ми і звернулися.

Кор.: "Шановний Вікторе Васильовичу, чи виправдали цьогорічні випускники закладу ваші очікування?"

Бедя В.В.: "Так, безперечно виправдали. Знання, які випускники тут отримали, обов'язково допоможуть їм реалізувати себе на ринку праці. Позитивним моментом було й те, що саме в стінах МАУПу отримали дипломи бакалаврів перші студенти-ромі. Це свідчення того, що в ромському середовищі формується своя еліта, інтели-

генція, проходить своєрідна інтелектуалізація ромського населення краю."

Кор.: "Наскільки мені відомо, ви є головою Християнської народної спілки Закарпаття. Які програми ви розробляєте для національних меншин краю?"

Бедя В.В.: "Ми займаємося наданням відповідних освітніх послуг громадянам. На даний момент нами розроблена концепція створення освітніх філіалів у місцях компактного проживання угорського населення. Справа в тому, що у цих регіонах мова викладається на недостатньому рівні і як наслідок, студенти мають проблеми з оволодінням матеріалу на державній мові. Нами планується проведення курсів інтенсивного вивчення української мови для цієї групи населення. При бажанні, можна розробити

окрему концепцію і для ромського населення."

На завершення Віктор Васильович сказав, що він був би радий бачити у стінах вузу нових ромських студентів та побажав своїм випускникам всього найкращого на трудовій ниві.

На знімку: Перші ромські юристи А.Адам та Е.Бучко. Наш кор.

ТАБІР ЙДЕ В ГЕТТО

Прошло десятиріччя після падіння Берлінської стіни, а в центрі Європи будувється нова. Чеське місто Усті-над-Лабою переповнюють емоції. Міська влада прийняла рішення відгородити муром місце компактного проживання ромів від решти міста.

Відношення двох громад - чеської та ромської дійшло до межі. Чехи почали скарги на міську владу, що сусідні з ромським кварталом вулиці постійно у бруді, тут високий рівень злочинності, серед молоді розвинуті проституція і наркоманія. Взагалі район неблагополучний і потрібно приймати якісь міри.

Такою мірою стало рішення міської влади відбудувати розділовий мур, відокремивши таким чином ромське гетто. Стіна була побудована, потім знесена, а пізніше відбудована ще раз. У конфлікті настала перерва.

А тим часом Міністерство внутрішніх справ

підготувало спеціальну комісію, яка повинна не тільки вивчити причини конфлікту, але й провести переговори з обома конфліктуючими сторонами.

Циганські барони не раз заявляли, що Чехія проводить дискримінаційну політику по відношенню до ромів: їм набагато складніше знайти роботу та вирішити житлові питання, ніж чехам. Переїхати на нове місце і зняти там квартиру для ромів проблематично, тому що господарі нерухомоті, як правило, намагаються не обтяжувати себе турботами взаємовідносин з ромами.

Вже десятки ромських сімей скористувались безвизовим в'їздом і виїхали у Великобританію у пошуках кращого життя. Але англичани дуже швидко відреагували на потік мігрантів з Чехії: відмовляють їм у статусі біженця і практично всіх відправляють назад. Кош замикається на Чехії. На державу, яка хоче стати повноправним

членом Європейської Співдружності, стали косо дивитись її майбутні партнери по ЄС.

В той же час було б несправедливо і необ'єктивно не сказати про інший достатньо важливий момент. Маленька Чехія стурбована зниженням народжуваності і всіляко намагається за рахунок державного бюджету підтримати її сім'ї, в котрих з'являються малюки. Природно, що всілякі

пільги та дотації розповсюджуються і на ромів.

Варто врахувати, що їх сім'ї традиційно багатодітні і середня дотація на таку сім'ю складає приблизно 500 доларів у місяць. По чеським міркам це достатньо пристойна сума, яка дозволяє багатьом ромам взагалі не працювати.

Поки що невідомо, як вирішиться цей маленький етнічний конфлікт. Високі столичні чини мають намір зробити все, щоб у кінці XX століття у центрі Європи не було ніяких розділових мурів. Але ж це тільки зовнішній прояв більш глибоких проблем людського співіснування. Чи зуміє Чехія, котра сама не так давно вийшла з-під муру соцтабору, здати іспит по міжнародним відносинам.

На знімку: Вручення петиції ромськими представниками місцевій адміністрації в Усті-над-Лабою.

О.Зленко, Прага.

"Всі люди народжуються вільними і рівними в своїй гідності і правах" - цим твердженням, що знаходиться у разуючій невідповідності з дійсністю, починається перша стаття Загальної Декларації прав людини.

Вона була розроблена створеною в 1946 році Комісією ООН з прав людини, в яку увійшли представники 18 урядів (країн). Загальна Декларація прав людини була прийнята 10 грудня 1948 року в Парижі. З тих пір 10 грудня вважається Міжнародним днем прав людини. Ця Декларація, прийнята ООН в 1948 році, не має обов'язкової сили, її вплив на весь світ величезний і зараз.

Неділимість всіх прав людини

Хтось охарактеризував Загальну Декларацію як "таємницю, яка найбільш охороняється". Це твердження у багатьох аспектах справедливе. Ми знову і знову повинні констатувати, що навіть так звані "пропагандисти" досконало не знають зміст Декларації, не кажучи вже про те, що багато з них навряд чи тримали коли-небудь цей документ в руках.

В Загальній Декларації перераховані, поряд з соціальними, економічними, культурними, також громадянські і політичні права. Там чітко сформульовані основні права і свободи, в тому числі найбільш важливі в практиці багатьох держав право на притулок (стаття 14), на працю (стаття 23), на соціальні гарантії (стаття 22), на продукти харчування та житло (стаття 25) а також на освіту (стаття 26), заборону на тортури. В Декларації проголошені загальні засади, про що у статті 28 говориться: "кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свобо-

ди, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені".

Підкреслення неділимості і взаємозв'язку громадянських і соціальних прав ставить ці права наба-

непорозумінням: Конференція вказала на інтегральний характер усього комплексу прав людини і проголосила: "Слід вимагати комплексної реалізації всіх прав людини, але не можна посилатись при

10 грудня відмічався день захисту прав людини

РЕВОЛЮЦІЯ, ЩО РОЗПОЧАЛАСЯ У 1948 РОЦІ

гато вище, ніж будь-яка з діючих на сьогодні конституцій. Соціальні права в дійсності лишаються пасинком прав людини, вони лишаються мрією тих, хто бореться за права людини, за їх соціальні і міжнародно-правові засади, які б створили умови для життя без боязні, злиднів, насилля. Не потрібно ні ставити будь-який з пунктів Декларації "вище" іншого, ні використовувати жоден з них для того "вище" іншого або щоб "нейтралізувати" інший, не допускаючи обмеження прав особи правами інших людей.

Права людини - універсальний закон

Права людини повинні бути законом для всіх. Про це говорить сама назва Декларації прав людини: переклад з англійської "Універсальна" і "Загальна" лиш приблизний. Права людини повинні дотримувались всюди. Правда їх дія обмежена "заборону на втручання", що оголошена в хартії ООН, на яку весь час посилаються уряди, для того, щоб послабити критику ззовні. Цій двозначності поклали кінець 171 держава, що прийняли 6 років назад в Відні на Всесвітній Конференції з прав людини Заключну декларацію і план дій, де констатували "універсальний без всяких обмежень характер прав і свобод". Було підкреслено також: "Необхідність виконання загальних прав людини і їх захист - законна вимога міжнародної спільноти". У Відні було покінчено ще з одним

цього на відставання у розвитку, щоб виправдовувати обмеження міжнародно визнаних прав людини".

Такий підхід переконує багатьох політиків в необхідності дотримуватись даної позиції. Однак розповсюдженій невірний погляд, що той хто голодує - потребує їжі, а не прав людини. Скоріше ж навпаки: тому, хто хоче усунути соціальні причини бідності, як повітря необхідні політичні права. Без свободи переконань, зібрань і асоціацій не можна вести боротьбу за здійснення соціальних прав. І ніхто не привів доказів, що тортури і жорстоке поводження сприяють розвитку. Тому, очевидно, що всі права пов'язані одне з другим, і жодне з них не може бути реалізоване так, щоб не привелося в дію інше.

В Віденській заключній Декларації записано також: "Хоч необхідно мати на увазі регіональні і національні специфічні риси і знайомити історичні, культурні і релігійні особливості, проте це не звільняє держави від обов'язків, незалежно від їх політичного, економічного і соціального устрою, заохочувати виконання і захист всіх прав і основних свобод людини". Така позитивна установка стала можливою тому, що всім культурам, релігіям і регіонам земної кулі, не зважаючи на пережитий ними досвід історичних поразок і образ, присутнє усвідомлення людської гідності та справедливості.

Є.Навроцька

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Урок третій

Со керес, прала?

-Джанес романес, прала?
-Сар те на! Джанав романес. Ві ме ром сом.
-Кай бешес?
-Анде Бедева бешав.
-Кай керес буті? Грастен кінав гай бікінав.
- Бут лове родес?
-Чі родав бут лове, церра лове родав.
-Ві ті ромні керел буті?
-Нічі, мурі ромні чі керел буті. Вой кхерей.
Кіравел, тговел, ужарел амаро кхер.
-Барой тумаро кхер?
-Амаро кхер най баро.
-Гай со керес сако раті?
-Джав кхере, чумідав ла ромня гай ле ціне чаворен. Мурі ромні наярел, хахавел гай со-влярел ле ціне чаворен, гай ві аме джас трай совав.
-Пгарой тумаро трайо, прала.

Що робиш, брате?

-Розмовляєш ромською, брате?
-Звичайно. Я володію ромською.
-Де ти живеш?
-В Бедеві живу.
-Де ти працюєш? Перепродую коней.
-Багато заробляєш грошей?
-Не багато, але мало заробляю.
-І твоя жінка працює?
-Моя дружина ніде не працює. Вона вдома. Готує та прибирає наш дім.
-Ваш дім великий?
-Наш дім не великий.
-Що ти робиш щовечора?
-Приходжу додому, цілую дружину та маленьких дітей. Моя жінка купує їх та кладе спати і ми теж йдемо відпочивати.
-Важке ваше життя, брате.

Словник

Джанел - знає	Чумідел - цілує
Романес	Кінел - купує
	- по-ромськи
Кай - де?	- чорний, -а, -е
Буті - робота	Гурувні - корова
Буті керел - працює	Наярел - купує
Соско, -і, -е - який?	Совел - спить
Біківел - продавати	Солярел - засинає
Бут - багато	Жужарел - чистить
Лове - гроші	Чаворо - хлопчик
Родел - шукає	Баро, -і, -е
Ромні(я) - дружина	- великий, -а, -е
Кіравел - варити	Со? - що?
Тговел - прати	Пгаро, -і, -е
Бешел - сидить	- важкий, -а, -е
Керел - робить	Трайо (дживіне)
Раті - ввечері	- життя
Джал - йде	Лошарел - радується

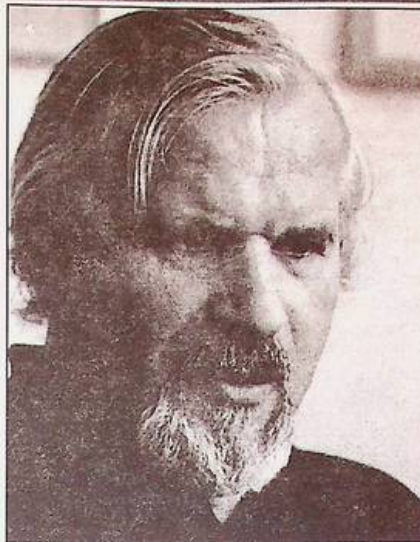
Усталені вирази

Сар те на! - Як би й ні!
Соскі буті керес? - яку роботу робиш?
Сако раті - щовечора

Неозначена форма дієслова в ромській мові

У дієслів ромської мови відсутня неозначена форма.

(Продовження в наступному номері)

Мілан Рудрус

Автором наступних поетичних рядків є видатний словацький поет Мілан Рудрус. Народився він 10 грудня 1928 року в маленькому словацькому селі Заважна Поруба. Після закінчення гімназії в Ліптовському Мікулаші, він 1952 року поступив на факультет філософії університету ім. Коменського в Братиславі, де до сих пір працює доцентом при кафедрі словацької мови та літератури. За свою творчу діяльність був кілька разів нагороджений преміями від Союзу словацьких письменників та різних видавництв.

Ромська тема у творчості поетів та письменників світу

Редьярд Кіплінг

Редьярд Кіплінг, відомий багатьом письменник, автор славнозвісних оповідань "Мауглі" та "Рікі-тікі-таві". Сьогодні ми знайомимо вас з його поезією, яка присвячена ромській темі.

За цыганской звездой

Мохнатый шмель -
на душистый хмель,
Так вперед! -
за цыганской звездой кочевой -
Мотылек - на выюнок луговой,
К синим айсбергам стальных морей,
А цыган идет, куда воля ведет,
Где искрятся суда от намерзшего льда
За своей цыганской звездой!
Под сияньем полярных огней.

А цыган идет, куда воля ведет,
Куда очи его глядят,
Так вперед -
за цыганской звездой кочевой -
За звездой вослед
он пройдет весь свет -
Где свирепая буря, как Божья метла,
И к подруге придет назад.
Океанскую пыль метет.

От палаток таборных позади
К неизвестности вперед
Так вперед -
за цыганской звездой кочевой
(Восход нас ждет на краю земли) -
Уходи, цыган, уходи!
На закат, где дрожат паруса,
И глаза глядят

Полосатый змей
- в расщелину скал,
Так вперед -
за цыганской звездой кочевой
Жеребец - на простор степей.
А цыганская дочь
с бесприютной тоской
В багровеющей небеса.

А цыганская дочь
- за любимым в ночь,
Так вперед -
за цыганской звездой кочевой
По закону крови своей.
На свиданье с зарей, на восток,
Где, тиха и нежна, розовеет волна,
На рассветный вползая песок.

Дикий вепрь -
в глушь торфяных болот.
Дикий сокол взмывает за облака,
Цапля серая - в камыши.
В дебри леса уходит дось.
А цыганская дочь - за любимым в ночь,
А мужчина должен подругу искать -
По родству бродяжьей души.
Нестари так повелось.

И вдвоём по тропе, навстречу судьбе,
Не гадая, в ад или в рай.
Мужчина должен подругу найти -
Летите, стрелы дорог!
Так и надо идти, не страшась пути,
Восход нас ждут на краю земли,
Хоть на край земли, хоть за край!
И земля - вся у наших ног!

Перевод с английского Г. КРУЖКОВА.

МОЛИТВА ЗА ГОЛОДНИХ ДІТЕЙ

Не змушуй батьків, матерів,
наш добрий Боже з неба,
казать своїм малесеньким,
що в домі нема хліба.

Бо що їм скажуть в мить, коли
вони спитують: Як це?
Адже відсутня відповідь.
Убережи їх знать це.

Долоні Божі обпече,
якщо у них малята
складуть опали повні сліз
голодні оченята.

Переклад на українську Н.Герцер

МОДІШАГОС ПАЛО БОКАЛЕ ЧАВОРА

Ма траде даден, дайорен,
амаро гуло Дел небостар,
те пскере цікненге вакерен,
кай о кхер чучо марестар.

Тге со пгенена акор, те
пгучена: Соске?

Пе ада на пгенес пале.

Кер варесо, ма траде лен теле.

Тге Девлікані бурніг лабарла,
те чгаве о асва, дуй куч бара,
тговел анде лате,
дуй яка, мерен бокгаме.

Книжкова ромська полашка

VEBET LASKOVIC

ROMANCI ROMANI ROMANI I ROMANCI ROMANI
ROMANCI ROMANI ROMANI I ROMANCI ROMANI

Ромська поезія, ромська вокальна музична культура своєрідна і багата. У якій би країні не проживали роми, вони зберегли свою самотуну культуру, багатий фольклор. Ми підкреслимо це тому, що багато людей, які мало спілкуються з ромами, тільки стикаються з ними на вулицях, вагонах поїздів, автобусах, не знають про їх духовне життя, глибоку поетичну душу.

Щоб виправити цю негативну сторону і відношення до життя ромів, у видавництві "Romuntpress" у Белграді у 1999 році вийшла поетична збірка "Вокальна музика ромів у Югославії", де у дев'ять розділах за тематичною ознакою зібрані кращі вокально-поетичні твори ромів: пісні, вітанья, епічна лірика, пісні, що співають під час сватання, тужливі жалобні пісні. У збірці надані і ноти для найкращих ромських пісень.

Надзвичайно цікава передмова до збірника, де дається історичні відомості про появу ромів в Югославії, музичну культуру ромів, класифікація пісень, морфологія і текстова структура пісень, асиміляція ромської музики.

Книга стане у нагоді вчителю музики як загальноосвітніх закладів, так і професійно-культурних.

С.Навроцька.

Románi Yag

Kárpátaljai Roma Kulturális Felvilágosító Társaság

A lap a Nemzetközi Újjászületés alapítvány támogatásával jelenik meg

Szavorenge romente bahtalo
nevo 2000 bers!

The del tumen o Devloro baht
zor szasztipe, pe bute bersa, tavel
tumáro trájo lacso aj zoráló!

A „Romani-Yag” szövetsége
Kellemes karácsonyi ünnepeket és nagyon boldog Új
esztendőt kíván minden
olvasójának és szerzőjének!

Reméljük, hogy az”Romani-
Yag” újság 2000-ben is eljut
mindazokhoz, akik szívesen
lapozzák! Búék!

Kis karácsony, nagy karácsony

Kis karácsony, nagy karácsony
Kisült-e már a kalácsom,
Ha kisült már ide véle,
Hadd egyem meg melegében.

Jaj de szép a karácsonyfa,
Ragyog rajta a sok gyertya,
Itt egy szép könyv, ott egy labda,
Jaj de szép a karácsonyfa.

BOLDOG KARÁCSONYTI!

Krechuno si

Krechuno si, krechuno si
Kolako petyilas avri,
Te petyilas, an-ta khatе,
Te petyilas, muk te xav les.
Krechunosko kasht shukari,
Ablyol pe leste memelyi,
Kathej kenyva, kothej labda,
Krechunosko kasht shukar san.

Karácsonyi könnyek

Béla elővette apjától örökölt hegedűjét, s megtörölte a portól. Ránézett az öt gyerekre, akik épp majszolták a kályha mellett a hamuban sült krumplit.

Azán így szól feleségéhez:

-No, asszony, mindjárt hozok én valamit a konyhára. Béla rakodó munkás volt egy bútórvállalatnál, de azzal az indokkal, hogy nincs munka elbocsájtották.

Pelyhekben hullt a hó. Béla elindult hegedűjével. Gyönyörködött az ablakból kiszivárgó fényekben, melyek hol kialudtak, hol újra gyúltak, és számtalan színárnyalatot adtak a hófehér utcának.

Bement barátjához:

-Gyere Gyuri, hozd a harmónikád, megyünk meglátogatjuk az urakat, talán kapunk valamit tőlük. Utközben újra megszólalt Béla.

-Ha visszaemlékszem a régi időkre, szinte a szívem fáj. Az asszony minden karácsonyra sütit, és libát vágunk. Fenyőfánk is volt, de előbb a fizetés romlott, azután szépen elbocsájtották. Helyemre lépett a főnököm keresztfia, pedig még fiatal, és nem kell neki eltartani öt gyereket.

-Béla, ebbe bele kell nyugodni, az övék a világ.

Szép a fenyő

Szép a fenyő télen-nyáron
Sose lepi dermedt álom:
míg az ágán jég szikrázik,
üde zöldje csak pompázik.

Nagykarácsony immár eljő,
érkezik az új esztendő.
Míg a mező dermed, fázik,
a zöld fenyves csak pompázik.

Weörös Sándor

A KARÁCSONYI ÜNNEPKÖR NÉPSZOKÁSAI

A karácsony a szeretet, a megbékélés, az ajándékozás ünnepe. A közhiedelemmel ellentétben az ajándékozás eredetileg nem karácsonyi, hanem újévi szokás volt. A római rabszolgák január elsején a gazdájuknak boldog új évet jártak köszönteni, s ezért ajándékot kaptak.

A magyar hiedelem úgy tartja hogy aranyos csikó csilingelő szánkón hozza a karácsonyfát és ajándékot.

A keresztény egyház tanítása szerint az Úristen ezen a napon ajándékozta meg a világot megszületett fiával: Jézus Krisztussal. Ennek emlékére ajándékozunk meg mi szeretteinket.

Karácsony előtt négy héttel kezdődik az advent.

A karácsonyfa égő gyertyái a világ világosságát a kis Jézust jelentik. A karácsonyfa bensőséges családi hangulatot teremt, a megváltás derűjét árasza ránk. Ne felejtsünk a karácsonyfa alá kis jászolt készíteni. Talán minden ember legkedvesebb ünnepe a karácsony.

Próbálnál csak panaszt tenni, el is vinnének figyelmeztette barátját Gyuri.

-Nem panaszodom én, hiszen van ott valaki, az égre mutatott.

-Az mindent lát, majd eldöni, ki mit érdemel. Odaérkeztek egy szép nagy házhoz, és már húzták is az ajtóban. A gazdaasszony behívta őket. Köszöntek illedelmesen!

-Kellemes karácsony és jó egészséget kívánunk mindenkinek. Megkínálták őket és adtak nekik egy zacsok süteményt.

Azt mondja Gyuri:

-Béla, menjünk a volt főnöködhöz.

-Nem bánom - mondta Béla.

Azzal elindultak. Megálltak az ajtóban és már húzták is a karácsonyi éneket, aztán egy hallgatót és egy talp alá valót.

Erre kinyit az ajtó, megjelen Béla volt főnöke: -Mi van Béla, csak nem koldulni jársz? És beszólt a konyhába a feleségének:

-Asszony, eredd nézd meg a tyúkokat nincsen-e hija.

Bélának égette az arcát a szégyen és a megaláztatás, és csak ennyit mondott:

-Ha roma is vagyok, de nem loptam soha. Otthon odaadta a gyerekeknek a süteményt. Leült, nézte a mennyezetet, elfordult letörölte a könnyeit.

Illés Mária.

A VÁRVAVÁRT NAP

A varvavárt nap amelyre minden gyerek annyira készült végre megérkezett. Elérkezett a konchazi általános iskolába is. Ez a nap a Mikulás napja.

Az iskola díszterme zsúfolásig megtelt. A magyar osztályok és a szeptemberben létrejött roma osztály tanulóin kívül jelen voltak a tanárok és a szülők is. Az ünnepélyt a felsős magyar osztályok tanulói nyitották meg, akik egy jelenettel szórakoztatták az alsósokat.

A jelenet címe „Csendes otthon” volt, amelynek a cselekménye napjainkban játszódott.

Ez után az alsós gyerekek hívták meg a Mikulást.

Amikor a Mikulás megjelent zsákkal a hátán, nagy volt az öröm. Különösképpen örültek a roma gyerekek, akik most először vettek részt ilyen ünnepélyen.

A Mikulást köszöntötték az alsós gyerekek léptek a színpadra. Szépen szavaltak és énekeltek. Utána következtek a roma osztály tanulói. A roma gyerekek igyekeztek megtanulni és hibátlanul elmondani verseiket. Ez Mijó Beáta tanító érdeme is, aki nagy szorgalommal tanította be a roma gyerekeket.

Különösen szépen mondta verseit: Demeter Melinda, Pap Sándor, Feke Livia. De megtapsolták a többieket is. Nagyon tetszett a közönségnek a roma gyerekek fellépése, különösen nagy sikert aratott egy ének, amelyet magyaron kívül roma nyelven is előadtak.

Az ünnepély baráti légkörben folyt. Sem a magyar gyerekek, sem szüleik nem idegengedtek a roma gyerekektől.

Ugyanúgy tapsoltak a roma gyerekeknek is, mint a magyaroknak. Az alsós tanulók és a roma osztály fellépése után a Mikulás kiosztotta ajándékait. A roma osztály tanulói nagyon örültek a szerény ajándéknak, amelyet a „Romani Jag” hozzájárulásával vásároltak számukra

H.B.

50 éves a Császlóci kiségitő bentlakásos iskola

1999 december 16-án a császlóci kiségitő bentlakásos iskolában kettős ünnepet tartottak: az iskola fennállásának 50. évfordulóját, és igazgatójának, Koszej Mikolának a 60. születésnapját ünnepelték.

A kettős jubileumon megyeenk több közoktatási dolgozója és társadalmi szervezetének képviselője vett részt.

A résztvevők megcsodálhatták az iskolát, amely gyümölcsfákkal, nyárfákkal és fenyőfákkal van körülveve. Az iskola folyosóján és a falakon az intézmény tanulóinak munkái voltak láthatók. Az ünnepélyt a községi klubban tartották. Elsőnek Koszej Mikola, az iskola igazgatója szólalt fel.

Beszédét az iskola történetével kezdte. Az intézmény 1949-ben nyitotta meg kapuját 30 árva számára, akiket 6 képzés nélküli tanító nevelt.

Ötven év leforgása alatt több száz gyerek tanult itt és fejezte be az iskolát, s mivel többségük árva gyerek volt, a pedagógusok helyettesítették számukra a szülőket.

Ma az iskolában 128 gyerek, közülük 97 roma tanul. A gyerekekkel 52 pedagógus foglalkoznak, közülük 38-nak felsőfokú végzettsége van.

Ezeknek a pedagógusoknak sokkal nehezebb a munkájuk, mint a többi iskolák tanítóinak: egész évben a hét minden napján dolgoznak, mivel a gyerekek nyáron is itt vannak.

Az iskola 2,6 hektár szántófölddel, egy traktorral egy tehergépkocsival, mentővel rendelkezik.

Az igazgató beszédében kitért a járási adminisztráció és néhány külföldi állam nyújtotta segítség fontosságára, amely nélkül az iskola nem lenne ilyen szinten. Nemrég humanitárius segílyt kaptak Németországból: 200 komplet fehérneműt, és 3 mosógépet. Az igazgató felszólalását az

igazgatóhelyettesé követte. Ő először a Császlóc lakosságának a szerepéről beszélt. Az iskola mindig együtt dolgozik a falu lakosságával, kiségitik egymást. A beszédet verssel fejezte be, amelyben az igazgató 60. születésnapját méltatta. Majd virággal köszöntötte ünnepeltet.

A harmadik felszólaló Molnár Gábor, a járási adminisztráció első elnöki helyetese volt.

Molnár Gábor, dicsérte az iskola mostani igazgatóját, aki 15 éve hogy vezeti az intézetet. Az ő igazgatósága alatt épült fel az új épületszárny és vezették be a gázt,

majd oklevéllel tüntette ki az igazgatót és 10 pedagógust. A negyedik felszólaló a megyei állami közigazgatás képviselője volt, aki megköszönte a tanárok munkáját, a gyerekek és a közoktatási minisztérium oklevélét adta át az igazgatónak és több pedagógusnak.

A perencesyi, csertési, munkácsi, kerszturi, domboki, és az ungvári 14-es számú roma iskola igazgatója is köszöntőt mondott. Minden felszólaló virágot és festményeket ajándékozott az iskolának.

A császlóci községi tanács elnöke is méltatta az igazgató tevékenységét.

A felszólalásokat koncert követte, amelyet a gyerekek és a pedagógusok női kara adtak elő.

A jelenlévők nagy tapsal hálálták meg a gyerekek szereplését, akik nagyon szépen énekeltek és szavaltak. Nagyon szép volt a pedagógusok női énekkarának is a szereplése, akik születésnapjával ünnepelték felépülésüket.

Az ünnep ebédrel zárult, amelyet az iskola tornatermében szolgáltak fel.

Horvát Bertalan.

A TÁBORT A GETTÓBA HAJTJÁK

Habár több, mint 10 éve ledöntötték a Berliini falat. Európa közepén újra kezdtek építettk.

Usti-nad-laben városban felizzottak a szenvedélyek. A település önkormányzata olyan döntést hozott, hogy falat emel a romák lakta és város többi része között! A cseh és roma közösség közötti viszony megromlott.

A csehek panaszkodnak a városi önkormányzatnak a romákra, mert ahol ők laknak az utcák piszkosak, nagy méretet öltött a bűnözés, a fiatalok között igen nagy a prostitúció és a drog-függőség.

Áltatában, ez a negyed negatívan hat az egész városra, ezért valamilyen döntést kell hozni.

A polgármesteri hivatal egy elválasztó fal felépítését dönti el, amely külön választja a roma gettót. A falat felépítették, majd ledöntötték, később újra építették.

A konfliktus nem szűnt meg, legfeljebb tüszűntet van.

A belügyminisztérium egy külön bizottságot hozott létre, amelynek a feladata a konfliktus okának kivizsgálása és a két fél közötti párbeszéd biztosítása.

A roma vezetők többször hangoztatták, hogy Csehország diszkriminációs politikát folytat romákkal

szemben: a romáknak sokkal nehezebb munkát találni és megoldani lakás problémáikat. Új helyre nem költözhetnek mivel az ingatlanok tulajdonosai nem akarnak romákkal foglalkozni.

Több tíz roma család, kihasználva a vizum nélküli kiutazás lehetőségét, Angliába, ment jobb életet keresve családjának.

Az angolok gyors ellenintézkedéseket tett a csehországi emigránsokkal szemben: nem adtak nekik letelepedési engedélyt, és jóformán minden roma családot visszatoloncoltak. A kör Csehországba zárul be. Arra az országra, amely egyenjogú partnere akar lenni az Európai Uniónak, ferdén kezdtek nézni az Európai Unió tagjai.

Ugyanakkor fontos momentum, hogy a kis Csehországot nyugtalanítja

lakosságának csökkenése, ezért az állami költségvetésből igyekszik minden olyan családokat támogatni, ahol gyermek születik. Temészetes, hogy a kedvezmények és dotációk a roma családokra is vonatkozik.

Ismeretes, hogy a roma családok több gyermekesek, így az egy hónapi dotáció eléri az 500 dollárt. Ez a cseh körülmények között tisztességes összeg, ami lehetővé teszi hogy az ilyen roma családok tagjai ne dolgozzanak. Ma még nem tudnható, hogy miként oldódik meg ez az etnikai konfliktus.

A fővárosi vezetőség igyekszik mindent elkövetni, hogy a XX. század végén Európa közepén ne legyen semmilyen elválasztó fal.

O. Zlenká.
Prága.
Fordította P.B.

Nagyon kellene a segítség

Nemrég több fiatal roma asszony kereste fel szervezetünket, a „Romani Jag”-ot egy kis anyagi segítségért folyamodva. Sajnos szervezeteink, amely egy étkedztét tart fenn, ahol több, mint 90 roma étezik, nem tud külön anyagi segítséget nyújtani egyes személyeknek.

Az egyik ilyen asszony Mironova Natasa volt, aki 1964-ben született a nagyszülősi járási Forgolányban. Három vannak testvérek, az anyjuk egyedül nevelte fel őket. Mironova Natásának is, akiknek a férje magyar, szintén három gyereke van. Egy szoba-konyhás házban élnek öten.

Forgolányban mindössze négy roma család, él akik egyenlő jogokat élveznek a helybéli magyarokkal.

Mironova Natásáéknak is van 15 ár földjük, ez az egyetlen megélhetési forrás számukra.

Férje 15 éve dolgozik a helybéli kolhozban, de az utóbbi időkben fizetést nem kap. Arra a kérdésemre, hogy miről élnek, Natasa így válaszolt:

-Igyekszünk minden erőnkkel megművelni földünket. Krumplit, babot és zöldségfélét termelünk. Vetőmaggal a helybéli magyarok is kiségitenek, akiknél tavasszal és nyáron sokat dolgoztatok. Amit megtermelünk kis földünkön, nem elég a megélhetéshez,

ezért még férjem télen seprűt köt, ennek az eladásából pótoljuk az élelem költségeit.

Mironova Natasa nem járt iskolába, de a gyerekei mostanában jártak. Sajnos, most nincs miből ruhát és lábbelit vennie, ezért kimaradtak.

-Van egy 14 éves rokkant fiam - folytatja.

-Alig lát, és süket. Nincs pénzem gyógykezelésre. Nem is tudom, mi lesz vele, ha fel nő. A férjem szívbeteg, de nincs rá lehetőség, hogy valamilyen egyszerű gyógyszerrel is vásároljunk, mert még kenyérré sem jut.

A Mironova család, mostanáig a gyerekek után járó segílyt sem kapták meg. Szerencsésjükré van egy kis földjük, ahol nagyon keményen dolgoznak a megélhetésért.

A helybéli magyarok is segítik a családot, mert sem a roma szervezetek, sem a községi tanács semmilyen anyagi támogatást nem adott eddig.

Mostanában nagyon nehéz a megélhetés a roma családok többségének, de sok helyen még ellenségesen is viselkednek a nem romák velük. Ezért tiszteletet érdemelnek a forgolányi magyarok, akik segítik a helybéli romákat.

N.B.

НОВОРІЧНА МОЗАІКА

Погодьтеся, існує небагато свят, які вимагали б такого точного дотримання обрядів, як зустріч Нового року. Де б не були куранти, сповіщаючи його прихід, у цю хвилину всі прагнуть згадати найзаповітніші бажання. А щоб вони збулися, підкріплюють їх звичаями, символами й вірою у прикмети настільки мудрі й наївні, що їм легко кочувати з епохи в епоху, практично не змінюючись. А втім, хіба змінюються наші уявлення про щастя, добро і достаток?!

З історії святкування

Давні християни спочатку відмовлялися святкувати Новий рік, вважаючи це "язичницьким звичаєм". Ще 692 року Константинопольський синод звернувся із закликом не брати участі в цьому святі. Церква деяких країн до IX сторіччя святкувала Новий рік 25 березня як день "спокуювання гріхів". З середини XIV сторіччя відзначали його у вересні. І тільки з 1700 року - 1 січня. В Росії за спеціальним указом Петра I вслід за 31 груднем 7208 року "от сотворения мира" наставло 1 січня 1700 року! Цей указ, що називався

"О праздновании Нового 1700 года", сповіщав: "...считать Новый год не с первого сентября, а с первого генваря сего 1700 года. И в знак того доброго начинания и нового столетнего века в веселии друг друга поздравлять с Новым годом... По знатным и проезжим улицам у ворот и домов учинить некоторое украшение от дерева и ветвей сосновых, еловых и можжевельных... чинить стрельбу из небольших пушек и ружей, пускать ракеты, сколько у кого случится, и зажигать огни!"

І став січень новоріччям славний. Зустрічаючи його, люди на вулицях розпалювали вогнища, танцювали навколо них, закликаючи Сонце зігріти землю, скуту морозами. Обожнюючи Сонце, люди вважали вічнозелені дерева символами життя.

Рецепти від Естери

Пасуля леченця

В 5 л води варимо 1 кг білої солодкої квасолі, 0,5 кг копчених ребер до повної готовності. Коли квасоля майже готова, додаємо моркву, петрушку, різану кубиками. Окремо робимо піджарку: у 100 гр. олії смажимо порізану головку цибулі, додаємо 1 чайну ложку солодконого перцю, вегету. Піджарку добавляємо у готову квасолю. Відварюємо 1 пачку лещи (тоненько розмишане і додаємо різане кубиками тісто). В тарілці кладемо 1 ложку відвареного тіста і заливаємо супом квасолі. Смачного!

АНЕКДОТЫ

Пошли два цыгана к овчарне. Взяли барана и отправились домой. Один ром спрятался на чердаке, а другой остался во дворе. А тут милиция нагрянула.

- Где баран? - спрашивает милиционер.

- Один испугался и говорит:

- Один перед вами, а другой на чердаке спрятался.

♦ ♦ ♦ ♦

- Море, это правда, что ты снова повадился ходить в колхозную кладовую? - спрашивает председатель.

- Что вы!? Я только заглянул, уж не забыл ли я там свой мешок, - ответил тот.

Ангел

Ми дивимось, якого гарного ангела зображено на малюнку. Він провіщає пастухам, що народився Ісус - цар Всесвіту. А відбулося це 2 тис. років тому. Кожен знає, що Ісус тому прийшов на землю, щоб спасти всіх від гріхів.

Тому нам потрібно прийняти це спасіння та довірити своє життя Господу нашому. Й молимося ми за те, щоб робити, як наказував нам Господь.

Андяло

Аме дикгас о фенкйпос саво шукар о Андялос. О Андялос вакерел (ворби) ле Югасенге, аракаділас о - Ісусо ла лумако краліс. Вов керділас май дуй езера берш палпале. Сако анда аменде джанел, гой о Ісусо вашода авилас, те спасинел аме кгаро байнос амаро.

Но аменге чак айці кампе, гой аме те дикгас амаро лачо трайо, гой те модлінас аме ле Девлореске.

Вашода аменге кампел те модлінен пес гой те керас ода со о Девлоро пгенла аменге.

Як приходять Дід Мороз

Здавна живе серед нас і новорічна казка. Засніженими стежками пробирається до людей у новорічну ніч Дід Мороз. Настіваючи колядки, він славить благодать і мир у серцях людей. На його шляху трапляється немало злих духів, які намагаються звести його на

манівш. Та він попри все знаходить дорогу до людей, перемагає зло, тому святий душею і чистий помислами. Така мораль цієї розповіді.

У нашого Діда Мороза велика кількість братів: в Англії - США - Санта Клаус, в Італії - Баббо Натале, в Колумбії - Папа Паскуале, в Панамі - Папай Ноель, у Франції - Пер Ноель, а у фіннів - Дід

Мороз і зовсім не дід, а... козел і називається "йолупуккі" - різдвяний козел.

ЗВІЮЖКИ РОДОМ НАША ЯЛИНКА

А батьківщиною свято новорічної ялинки є Німеччина. Давні німці гадали, що саме на ялинці живе "дух лісів, захисник природи". Вони ходили в новорічну ніч у ліс, щоб умиловити духа і попросити його нагородити їх гарним і добрим роком. В свою чергу німці вже тоді дбали про збереження лісових краєвидів.

Так наприклад у розпорядженні Ельзаського лісництва в 1516 року говорилося, що кожний бюргер має пра-

во зрубати тільки одну ялинку.

В іншому рукопису, який зберігається у французькому місті Страсбургі, описуються святкові ялинки, які прикрашали трояндами з кольорового паперу, яблукками, вафлями у позолоченому папері та головками цукру. Скляні прикраси були рідкісними й коштували дорого. Рецепт їхнього виготовлення зберігався в секреті.

У 2000 році нашої новорічної ялинці виповниться 148 років. У 1852 році в Петербурзі у приміщенні Катерингофського вокзалу вперше в Росії було публічно прикрашено це деревце.

РІК ДРАКОНА

За східним 12-річним циклом рік Дракона починається з березня 2000-го року.

В Драконі надлишок здоров'я, життєвої сили, активності. Відкритий, чистий, як золото, він нездатний до дрібязковості,

лицемірства, злослів'я, навіть до самої елементарної дипломатії.

В кохання частіше люблять його, але сам він кохає рідко. Серед Драконів багато неodrужених, але він відчуває себе комфортно. Довірливий, його дуже легко обманути.

2000-й рік - рік Дракона, треба відмічати у сріблясто-зеленому кольорі. Це рік свят, торжеств, нагород. Одним словом, рік Дракона - блискучий рік!

Бал-Маскарад

Карнавальні маски в Росії з'явилися на початку XVIII сторіччя під час маскараду з нагоди укладення миру зі Швецією.

А нині новорічні бали-маскаради влаштовують в багатьох країнах. В Японії, наприклад, танцюристи в масках ходять до друзів, співаючи їм новорічні пісні. Маски були відомі дуже давно: на стінах печер у північно-західній частині Іспанії знайдено їхнє зображення, яке датується приблизно десятками тисяч літ до нашої ери!

Нещасливих років не існує?

Дванадцять років налічує цикл східного календаря. Причому діють роки не тільки на знайомі нам "чоловічі й жіночі" (тигра, мавпи, свині), а й "щасливі - нещасливі". Якщо згідно з астрологічними підрахунками якийсь рік виявлявся нещасливим, давні японці оголошували його просто неіснуючим!

Новорічну мозаїку підготувала О.День

РОМАНІ ЯТ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства

Реєстраційне свідоцтво ЗТ 173 від 26 лютого 1999 р.

Шеф-редактор Аладар АДАМ
Редактор Євгенія Навроцька

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право вправляти мошу і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романі Ят"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Тельмана, 1/48а, телефон 1-58-05, E-mail:romaniyat@mail.uzhgorod.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська 13, Ужгород, друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 3682.